

Радутний О.Е.

доктор філософії в галузі права, доцент
доцент кафедри кримінального права № 1
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Питання кримінальної відповідальності особи під час здійснення нею ризикової діяльності врегульовані чинним законодавством, в тому числі, на рівні положень ст. 39 («Крайня необхідність») та ст. 42 («Діяння, пов'язане з ризиком») КК України.

Для здійснення діяльності, пов'язаної з ризиком (керування джерелами підвищеної небезпеки, здійснення хірургічної операції тощо), все ширше залучається штучний інтелект, тим більше у тих випадках, коли умовами безпеки життєдіяльності людини у цілому та кібербезпеки, зокрема, виступають такі його корисні властивості, як прискорена швидкість прийняття рішення (секунди та мілісекунди), обробка значних обсягів інформації та оперативне їх використання, накопичування досвіду, узагальнення, відшукування неочевидних зв'язків та будівництво логічних ланцюжків, завчасне планування та ситуативна переорієнтація, концентрація уваги, об'єктивна інтерпретація отриманих даних, побудова ціннісних суджень тощо.

Так, компанія Kitty Hawk здійснила тестовий запуск прототипу «літаючого автомобілю», який, за словами виконавчого директора Себастьяна Трана (Sebastian Thrun), саме під керуванням штучного інтелекту змінить майбутнє персонального транспорту [16]. Airbus планує до кінця 2017 року провести випробування повномасштабного прототипу безпілотного таксі у рамках проекту Vahana, а до 2020 року випустити на ринок готовий продукт, який буде рухатися по передбачуваній та керованій траєкторії, а у випадку повітряно-транспортної події активуватиме парашут для безпечного приземлення [9].

Програма Watson for Oncology, розроблена експертами-онкологами Memorial Sloan Kettering Cancer Center (<https://www.mskcc.org/>) на підставі розробок штучного інтелекту компанії IBM надає рекомендації щодо вибору певного способу лікування та попереджає лікаря про нові дослідження у цій галузі [5]. Штучний інтелект Curoverse компанії Veritas Genetics спроможний сортувати інформацію, яку несуть гени людини, глибоко вивчати та інтерпретувати генетичний ризик окремих захворювань, збирати та зберігати значний обсяг геномних, медичних та наукових досліджень [8]. Поряд з промисловими роботами вже доволі ефективно використовуються роботи-хірурги, які приймають рішення більш впевнено та ефективно, ніж лікарі – фізичні особи – початківці [3]. Бот, розроблений співробітниками Microsoft у межах благодійної ініціативи Project Intercept, спочатку вступає у спілкування з особами, які звертаються за онлайн-об'явами з надання сексуальних послуг, а потім, після виявлення потенційним клієнтом реального наміру придбати секс-послугу, висловлює останньому суворе попередження, що на думку Роберта Бейзера (Robert Beiser) – виконавчого директора організації «Сіетл проти рабства» («Seattle Against Slavery») у більшості випадків здатне змінити точку зору окремих осіб на свою поведінку та відвернути їх від вчинення конкретного правопорушення [7].

За допомогою алгоритмічного високочастотного трейдингу, на який припадає значна частка фондового ринку США, існує можливість отримувати прибутки на незначних коливаннях цін у межах декількох мілісекунд (окремі спостерігачі з Уолл-стріт висловлюють припущення про те, що алгоритми сигналізують один одному та поширюють між собою інформацію за допомогою саме цих мілісекундних угод поза будь-яким контролем з боку людини [10, с. 46], а відповідальність за так званий миттєвий обвал фондових індексів 6 травня 2010 року покладається саме на алгоритмічну торгівлю [4]).

Штучний інтелект у перегонах озброєнь досяг на стільки вагомих результатів, що відома міжнародна неурядова організація Amnesty International почала вимагати від урядів всіх країн заборони розробки роботів-вбивць, які базуються на новітніх технологіях [2].

Між тим, в координатах звичайної кримінально-правової парадигми відповідальність за здійснення суспільно небезпечних дій (злочини з формальним та усіченим складом) або настання суспільно небезпечних наслідків (злочини з матеріальним складом) з використанням будь-якого об'єкту робототехніки, в тому числі під керуванням штучного інтелекту, покладається на виробника та(або) користувача. Але такий підхід поступово втрачає ознаку всезагального охоплення (так само, як фізика Ньютона з підґрунтям у вигляді принципу відносності Галілея не була спроможною описати та пояснити квантові та інші процеси) через наступні аргументи, які пов'язані з революційним розвитком технологій і потребують належної уваги в царині кібербезпеки.

За якісний стрибок розвитку штучного інтелекту, який станеться у найближчому майбутньому, останній буде здатний до повної обізнаності у принципах своєї роботи і завдяки цьому буде спроможний до самовдосконалення (перша версія утворює вдосконалену версію самої себе і так переписує програму до нескінченності). У тому випадку, коли чинна версія програми (алгоритму) буде суттєво відрізняється від тієї, що свого часу вийшла від виробника (який обов'язково попередить користувача про цю обставину, адже це напряму у його власних інтересах), відсутньою буде фактична підстава відповідальності, а саме – відсутня суспільно небезпечна поведінка з боку виробника.

Притягнення розробника (виробника) до будь-якої юридичної відповідальності в ситуації саморозвитку і самовдосконалення його виробу (повна або суттєва зміна його характеристик і властивостей), буде грубим порушенням принципу правової держави і принципу правової визначеності, ознаки яких розкрито у рішенні Конституційного суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Багінського Артема Олександровича щодо офіційного тлумачення положень частини першої статті 14-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення (справа про адміністративну відповідальність у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху) № 1-34/2010 від 22.12.2010 р. (№ 23-рп/2010, в контексті вимог до спеціальних технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису, дані яких можуть використовуватися як доказ вини власників (співвласників) транспортних засобів [15].

У тому випадку, коли штучний інтелект самостійно (без участі людини) створить нову програму (супер штучний інтелект або інший об'єкт робототехніки), результати його діяльності можуть бути просто незрозумілими для людини: алгоритми, які були розроблені професором Стенфордського університету, піонером у використанні генетичного програмування для оптимізації складних проблем, творцем скретч-карти Джоном Коза (John R. Koza) десятки разів самостійно повторно відтворювали винаходи, які вже були раніше запатентовані людиною-винахідником, а інколи пропонували зайві компоненти, з якими пристрої працювали краще, ніж запропоновані винахідниками-людьми [6]. За таких умов знов виключається можливість та підстави для притягнення виробника (первісного розробника) до кримінальної або іншої відповідальності.

Інший учасник розглядуваних правовідносин – користувач об'єкту робототехніки під керуванням штучного інтелекту – в одних випадках може бути навіть не обізнаний у певних правилах поведінки (так, наступні покоління пасажирів – власників безпілотних транспортних засобів можуть не знати правила дорожнього руху та(або) не мати хоча б мінімальних навичок керування), або в інших випадках бути суттєво менш ефективним (жодний лікар – фізична особа не зможе провести мануально операцію на рівні нанотехнологій, або пам'ятати всі поради і вимоги; жодний водій не зможе конкурувати у швидкості реакції зі штучним інтелектом тощо).

Дії штучного інтелекту вже сьогодні розглядаються як більш законослухняні та передбачувані у порівнянні з поведінкою звичайної людини: як повідомляє видання The Guardian, в Лондоні перші автомобілі Volvo з автопілотом з'являться на дорогах без будь-яких відмітних знаків, що має на меті попередити можливу зміну поведінки інших учасників дорожньо-транспортного руху, адже значна кількість з опитаних респондентів заявили, що схильні розглядати безпілотні авто як більш простий об'єкт для взаємодії, ніж ті транспортні засоби, якими керує людина, оскільки вони так чи інакше будуть завжди і неухильно додержуватися всіх вимог правил безпеки руху, що може підштовхнути водіїв – фізичних осіб до певних зловживань [1].

За умови, коли прийняття остаточного рішення стане прерогативою штучного інтелекту, а не людини, так само будуть відсутні фактичні підстави для притягнення користувача об'єкту робототехніки під керуванням штучного інтелекту до кримінальної або іншої відповідальності.

Ситуація з відсутністю особи, на яку може бути покладена відповідальність, створює певний виклик сучасній правовій доктрині.

В межах вітчизняного правового поля, з відомих робіт, проблемам кібербезпеки діяльності штучного інтелекту приділено увагу в наукових розвідках проф. М.В. Карчевського та проф. В.А. Мисливого. Останній, одночасно з автором цих тез [12, с. 212 – 217], але незалежно один від одного, досліджуючи проблему поведінки штучного інтелекту в умовах крайньої необхідності, запропонував у разі вчинення дорожньо-транспортної події внаслідок помилкових дій автопілота покласти відповідальність на водія, який перебував у цьому транспортному засобі [11, с. 122 – 126]. Зазначений умовивід є повністю обґрунтованим, але лише в системі звичайних координат, коли відповідальність за загальним правилом покладається на розробника та(або) на користувача, якому у наведених ситуаційних умовах надається право на прийняття остаточного рішення.

Як було обґрунтовано вище, за певних умов використання штучного інтелекту в сфері ризикової діяльності притягнення користувача та(або) виробника до кримінальної або іншого виду юридичної відповідальності не матиме законних підстав. Зазначена ситуація є настільки незвичною для доктрини

кримінального права, що це потребує вихід за межі усталених поглядів на суб'єкта кримінально-правових відносин [13, с. 124 – 133] і суб'єкта кримінальної відповідальності [14, с. 126 – 137].

Література:

1. Connor S. First self-driving cars will be unmarked so that other drivers don't try to bully them // [Electronic resource] – Mode of access: <https://www.theguardian.com/technology/2016/oct/30/volvo-self-driving-car-autonomous> – Title from the screen.
2. Drone War – The bureau of investigative journalism // [Electronic resource] – Mode of access : <https://www.thebureauinvestigates.com/projects/drone-war> – Title from the screen.
3. Executive Summary of World Robotics 2011 Industrial Robots & World Robotics 2011 Service Robots // [Electronic resource] – Mode of access : http://www.diag.uniroma1.it/~deluca/rob1_en/2011_WorldRobotics_ExecSummary.pdf – Title from the screen
4. Findings Regarding the Market Events of May 6, 2010 – Report of the Staffs of the CFTC and SEC to the Joint Advisory Committee on Emerging Regulatory Issues // [Electronic resource] – Mode of access : <https://www.sec.gov/news/studies/2010/marketevents-report.pdf> – Title from the screen.
5. Gholipour A. Artificial Intelligence Could Dig Up Cures Buried Online // [Electronic resource] – Mode of access: <https://www.wired.com/2016/11/artificial-intelligence-dig-cures-buried-online/> – Title from the screen.
6. Koza, J.R.; Keane, M.A.; Streeter, M.J.; Mydlowec, W.; Yu, J.; & Lanza, G. Genetic Programming IV: Routine Human-Competitive Machine Intelligence. Springer, 2003 // [Electronic resource] – Mode of access : <http://www.springer.com/la/book/9780387250670> – Title from the screen.
7. Simonite T. Microsoft Chatbot Trolls Shoppers For Online Sex // [Electronic resource] – Mode of access: <https://www.wired.com/story/microsoft-chatbot-trolls-shoppers-for-online-sex/> – Title from the screen.
8. Stockton N. Veritas Genetics Scoops Up An AI Company To Sort Out Its DNA // [Electronic resource] – Mode of access: <https://www.wired.com/story/veritas-genomics-scoops-up-an-ai-company-to-sort-out-its-dna/> – Title from the screen.
9. Airbus начнет выпускать летающее такси в 2020 году // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://inforesist.org/airbus-nachnet-vyipuskat-letayushhee-taksi-v-2020-godu/> – Заголовок з екрану.
10. Баррат Дж. Последнее изобретение человечества: искусственный интеллект и конец эры Homo sapiens. – М.: Альпина Нон-фикшн, 2015. – 304 стр.
11. Мисливий В.А. Кримінально-правова охорона кібернетичної безпеки в умовах глобалізації / Кримінально-правове забезпечення сталого розвитку України в умовах глобалізації : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 12-13 жовт. 2017 р. / редкол.: В.Я. Тацій (голов. ред.), В. І. Борисов, (заст. голов. ред.) та ін. – Х. : Право, 2017. – 560 с. – с. 122 – 126
12. Радутний О.Е. Дії штучного інтелекту у стані крайньої необхідності (ст.39 КК України) / Кримінально-правове забезпечення сталого розвитку України в умовах глобалізації: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 12-13 жовт. 2017 р. / редкол.: В.Я. Тацій (голов. ред.), В. І. Борисов, (заст. голов. ред.) та ін. – Х. : Право, 2017. – 560 с. – с. 212 – 217
13. Радутний О.Е. Кримінальна відповідальність штучного інтелекту / Інформація і право: науковий журнал / редкол.: В.Г. Пилипчук та ін. – К.: Науково-дослідний інститут інформатики і права Національної академії правових наук України, 2017. – № 2 (21). – с. 124 – 133
14. Радутний О.Е. Штучний інтелект як суб'єкт злочину / Інформація і право: науковий журнал / редкол.: В.Г. Пилипчук та ін. – К.: Науково-дослідний інститут інформатики і права Національної академії правових наук України, 2017. – № 4 (23). – с. 124 – 133
15. Рішення Конституційного суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Багінського А.О. щодо офіційного тлумачення положень частини першої статті 14-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення (справа про адміністративну відповідальність у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху) № 1-34/2010 від 22.12.2010 р. // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v023p710-10> – Заголовок з екрану.
16. Стартап сооснователя Google показал «летающий автомобиль» // [Електронний ресурс] – Режим доступу:<https://inforesist.org/startap-soosnovatelya-google-pokazal-letayushhiy-avtomobil/> – Заголовок з екрану.